

П. Ф. КУЛИНИЧ,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

ORCID: 0000-0001-8716-0661

ЗАВЕРШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

У статті досліджуються мета та критерії завершеності земельної реформи в Україні. Обґрунтовується висновок, що основним змістом земельної реформи є реформування земельного законодавства. Доводиться, що завершення земельної реформи в Україні має не тільки створювати умови для здійснення власниками землі всіх своїх правомочностей, що є можливим з запровадженням ринкового обігу сільськогосподарських земель. Важливим критерієм завершеності земельної реформи має бути формування такого правового середовища для здійснення власниками своїх правомочностей, яке б сприяло реалізації інтересів як землевласників, так і всього суспільства.

Ключові слова: земельна реформа, земельне право, ринок земель, дерегуляція, децентралізація, кодифікація земельного законодавства.

Кулинич П. Ф. Завершение земельной реформы в Украине: правовые проблемы

В статье исследуются цель и критерии завершенности земельной реформы в Украине. Обосновывается вывод, что основным содержанием земельной реформы является реформирование земельного законодательства. Доказывается, что завершение земельной реформы должно не только создавать условия для осуществления собственниками земли своих правомочий, что представляется возможным с введением рыночного оборота сельскохозяйственных земель. Важным критерием завершенности земельной реформы должно быть формирование такой правовой среды для осуществления собственниками своих правомочий, которая бы способствовала реализации интересов как собственников, так и всего общества.

Ключові слова: земельна реформа, земельное право, рынок земель, дерегуляція, децентрализація, кодифікація земельного законодавства.

Kulynych Pavlo. Completion of Land Reform in Ukraine: Legal Issues

The article examines the purpose and criteria for completing land reform in Ukraine. The conclusion is substantiated that the main content of land reform consists in the reform of land legislation. It is argued that the completion of land reform in Ukraine should not only create conditions for land owners to exercise all their powers, which is possible with the introduction of market circulation of agricultural land. An important criterion for the completion of land reform should be the creation of a legal environment for the owners to exercise their powers, which would promote the interests of both landowners and society as a whole.

Key words: land reform, land law, land market, deregulation, decentralization, codification of land legislation.

Постановка проблеми. Розпочата в нашій країні майже 30 років тому земельна реформа наближається до свого завершення. Формальним критерієм завершеності земельної реформи має, за переконанням вітчизняного політикуму

* *Kulynych Pavlo, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor, Corresponding Member of the NALS of Ukraine*

та більшості науковців, стати усунення останньої перешкоди для повноцінного функціонування інституту права власності на землю – земельного мораторію. Земельний мораторій являє собою встановлену Земельним кодексом України тимчасову заборону на ринковий обіг сільськогосподарських земель, який був запроваджений у 2002 р. терміном на три роки і продовжувався дев'ять разів під різними приводами. Відповідно скасування земельного мораторію відкриває шлях до поширення правового регулювання відносин земельного ринку на землі сільськогосподарського призначення України. Водночас проведення земельної реформи, поряд з позитивними результатами, зумовило настання й деяких негативних наслідків, зокрема, надмірну бюрократизацію земельних відносин та земельну корупцію. Тому без усунення негативних наслідків земельної реформування вони матимуть місце і після скасування земельного мораторію та негативно відіб'ються й на правовому регулюванні земельного ринку. Це дає підстави ставити під сумнів правильність запровадження ринкового обігу сільськогосподарських земель як критерію завершеності земельної реформи в Україні.

Метою дослідження є формування методологічних засад визначення критеріїв завершеності земельної реформи в Україні та перспектив розвитку земельного законодавства у постреформаційний період.

Проблематика земельної реформи була предметом дослідження у багатьох галузях вітчизняної і зарубіжної науки. Правові аспекти земельної реформи аналізувалися в працях В. Андрейцева, О. Засць, І. Каракаша, Т. Коваленко, І. Костяшкіна, А. Мірошниченка, В. Носіка, В. Семчика, В. Сидор, В. Федоровича, М. Шульги та інших правознавців. Проте більшість цих праць присвячена правовим питанням реформування земельних відносин першої половини терміну здійснення земельної реформи.

Слід відмітити, що мета земельної реформи набула відображення у правових актах про її початок в Україні. Так, Постановою Верховної Ради УРСР «Про земельну реформу»¹ від 18 грудня 1990 р. усі землі держави з 15 березня 1991 р. були оголошені об'єктом земельної реформи, спрямованої на їх перерозподіл на користь ефективно господарюючих суб'єктів. А Постановою Верховної Ради України від 13 березня 1992 р. «Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі»² було розширено зміст земельної реформи. Основною її новелою стало формування завдання земельної реформи як перерозподілу земельного фонду країни на засадах його приватизації. Зазначені постанови заклали основний формат вітчизняної земельної реформи.

Саме ці положення законодавства бралися за основу при визначенні мети земельної реформи переважною більшістю дослідників. Так, як зазначає М. Шульга, земельна реформа – це перерозподіл землі між зацікавленими юридичними та фізичними особами, які здатні по-господарськи її використовувати³. Г. Бистров також вважає, що земельна реформа є багатоплановим процесом, який охоплює перерозподіл значної частини державних сільськогосподарських земель, пов'язаний з різноманітними форм власності (приватної, державної, комунальної) і докорінними змінами в соціально-економічній структурі сільського господарства⁴.

Фактично концепт перерозподілу земель взятий за основу при визначенні мети земельної реформи у працях вітчизняних економістів та землевпорядників. Так, на думку П. Саблука, «земельна реформа – це комплекс правових, економічних, технічних і організаційних заходів, здійснення яких має на меті удосконалення, перехід до нового земельного ладу, адекватного характерові

регульованої, соціально орієнтованої ринкової економіки країни»⁵. Такого ж розуміння суті земельної реформи дотримуються і А. Третяк⁶ та М. Лавейкін⁷.

А у підготовленій фахівцями НААН України доповіді щодо завершення земельної реформи ця реформа визначається як складний і багатогранний комплекс заходів, спрямованих на реалізацію таких основних цілей: 1) здійснення переходу від виключно державної до різних форм власності на землю; 2) забезпечення соціально справедливого й економічно обґрунтованого перерозподілу земель і створення рівних умов для всіх форм господарювання на землі; 3) створення економічного та юридичного механізмів регулювання земельних відносин; 4) зупинення процесів деградації землі та інших пов'язаних з нею природних ресурсів, забезпечення їхнього відновлення й розширеного відтворення⁸.

Водночас, як слушно зазначає В. Носік, залишаються невизначеними методологічні і теоретичні основи правової ідеології завершення земельної реформи і регулювання земельних відносин у перспективі⁹.

Так, по-перше, важко погодитися з позиціями тих науковців, які визначають земельну реформу як комплекс правових, економічних, екологічних, соціальних, технічних і організаційних заходів. Адже перерахування таких заходів робить їх рівнозначними і незалежними один від одного. Однак, на нашу думку, всі заходи щодо реформування земельних відносин, у тому числі економічні, технічні, організаційні, здійснюються шляхом запровадження у законодавство правових норм, в яких закріплені такі заходи. Отже, будь-які заходи щодо здійснення земельної реформи є правовими, хоча й різними за своїм змістом (економіко-правовими, еколого-правовими, організаційно-правовими тощо). Тому методологічно правильним є визначення земельної реформи як реформи земельного законодавства, яка має на меті певні цілі.

По-друге, основною метою земельної реформи на початковому її етапі стало реформування земельних відносин на засадах інституту права приватної власності на землю, що мало сприяти розвитку приватної ініціативи у використанні земельних ресурсів. З цією метою з прийняттям 30 січня 1992 р. рамкового Закону України «Про форми власності на землю»¹⁰ та нової редакції Земельного кодексу України від 13 березня 1992 р., якими запроваджувалася поряд з державною колективна і приватна власність на землю, в Україні була створена законодавча база для масштабної безоплатної приватизації земель, що вже перебували в користуванні громадян та сільськогосподарських юридичних осіб. По суті, введена одночасно з приватною власністю колективна власність на землю також мала мету приватизації сільськогосподарських земель, яка здійснювалася шляхом їх паювання (поділу) між членами колективних сільськогосподарських підприємств на підставі спеціального законодавства – указів Президента України від 10 листопада 1994 р. «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва»¹¹ та від 8 серпня 1995 р. «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям»¹². Згідно з указами кожному членові КСП було надане право на земельну частку (пай) – умовну частину земель КСП, розмір якої був фіксованим, виражався в умовних кадастрових гектарах і мав грошову оцінку. А на підставі Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» від 5 червня 2003 р. була проведена тран-

сформація земельних часток (паїв) як умовних земельних ділянок у реальні земельні ділянки з чітко визначеними межами, площею та місцем розташування.

Причому при приватизації земель відбувався не перерозподіл земель у фізичному розумінні, а головним чином перерозподіл прав власності на них від держави до приватних осіб. Як наслідок, 30 з 42 млн га сільськогосподарських угідь країни перейшли у приватну власність громадян України. За такого рівня приватизації сільськогосподарських земель відсутність їх ринкового обігу порушує гарантоване статтями 14 і 41 Конституції України¹³ право власності, істотно знижує потенціал права власності на землю як важливого регулятора земельних відносин, а також створює сприятливі умови для агрохолдингізації сільського господарства – витіснення дрібних і середніх виробників агропродукції, у першу чергу фермерів, та концентрації сільськогосподарських земель у користуванні агрохолдингів на праві їх оренди.

Таким чином, запровадження ринкового обігу сільськогосподарських земель фактично відкриває шлях для реалізації власниками земельних ділянок такої правомочності, як розпорядження ними. Водночас вважаємо, що зі скасуванням земельного мораторію в Україні не будуть створені умови, які повністю розкриють потенціал інституту права приватної власності на землю. Адже, на нашу думку, рівень реалізації потенціалу цього правового інституту залежить не тільки від можливості реалізації власниками землі наданих їм законом правомочностей.

Таким чином, важливим фактором реалізації потенціалу права приватної власності на землю є правове середовище, у якому відбуватиметься реалізація власниками землі їх правомочностей щодо володіння, користування та розпорядження землею. Для формування такого правового середовища уявляється необхідним вжити в Україні правових заходів щодо вдосконалення регулювання земельних відносин.

По-перше, успішне завершення земельної реформи в Україні значною мірою залежатиме від завершення реформування земельно-реєстраційних відносин. Незважаючи на те, що з 1 січня 2013 р. введені в дію основні законодавчі акти – закони України «Про державний земельний кадастр» та «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», які поклали початок реформуванню земельно-реєстраційної системи, вона до цього часу є роз'єднаною, оскільки земельні ділянки реєструються у кадастрі, а права на них – у реєстрі прав. Саме така роз'єднаність земельно-реєстраційної системи створює сприятливі умови для розвитку у сільському господарстві земельного рейдерства – незаконного захоплення чужих земельних ділянок, урожаю та будівель на них, якому надається видимість законності. І хоча 5 грудня 2019 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству»¹⁴, він не розв'язує проблеми об'єднання земельно-реєстраційної системи України.

По-друге, земельна реформа в Україні супроводжувалася формуванням законодавства, яке надало державним органам земельних ресурсів велику кількість повноважень у сфері регулювання земельних відносин, що спричинило виникнення такого явища, як «держкомземоцентризм». Його суть полягає у тому, що, по-перше, у змісті повноважень посадових осіб державних органів земельних ресурсів має місце конфлікт інтересів, та, по-друге, передумовою виникнення значної частини земельних правовідносин є надання такими посадовими органами різних дозволів та погоджень.

У результаті дії такого земельного законодавства сфера земельних відносин в Україні характеризується найвищим рівнем корумпованості порівняно з іншими сферами соціально-економічного розвитку країни. Безперечно, наявність земельної корупції зумовлює викривлений розвиток відносин щодо ринкового обігу сільськогосподарських земель. Тому необхідною умовою формування прозорого та справедливого ринку таких земель є дерегуляція земельних відносин, яка передбачає скасування переважної більшості передбачених законодавством дозволів та погоджень, зокрема, дозволів на розробку землепорядної документації, її погодження органами влади, а також скасування інституту державної експертизи землепорядної документації, яка не сприяє оптимізації земельних відносин, однак надмірно обтяжує їх розвиток.

По-третє, у рамках проведення в Україні децентралізації влади, в тому числі й у сфері земельних відносин, територіальні громади сіл, селищ та міст об'єднуються, формуючи об'єднані територіальні громади (ОТГ), покликані самостійно вирішувати земельні питання як у межах населених пунктів, так і за їх межами. Створення ОТГ зумовило, у свою чергу, реформування відносин земельної власності з передачею переважної більшості державних земель у комунальну власність ОТГ та відносин щодо управління землями в межах ОТГ з передачею значної частини владних повноважень від органів державної влади до органів самоврядування ОТГ. Цілком очевидно, що розвиток ринку сільськогосподарських земель значною мірою визначатиметься ефективністю правового забезпечення діяльності ОТГ та сформованих ними органів місцевого самоврядування у сфері організації земельних відносин на території ОТГ. Саме тому завершення реформи щодо децентралізації влади у сфері земельних відносин слід, на нашу думку, розглядати як важливу передумову ефективної дії правових норм щодо ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення. Зокрема, радам громад доцільно, на нашу думку, надати повноваження у частині регулювання ринку сільськогосподарських земель на своїй території, зокрема, шляхом застосування економіко-правових важелів (оподаткування земель, протидію їх концентрації окремими особами тощо).

По-четверте, з метою забезпечення формування в Україні прозорої системи земельних відносин уявляється доцільним закріплення у земельному законодавстві нової функції публічного управління земельними ресурсами – функції моніторингу земельних відносин. Його завданням є концентрація наявної в країні інформації про розвиток земельних відносин на рівні районів, областей та на національному рівні з тим, щоб вона з більшою ефективністю використовувалася органами влади та суспільством для відстеження характеру змін у земельних відносинах. Моніторинг земельних відносин ведеться як пілотний проект на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. «Про реалізацію пілотного проекту щодо проведення моніторингу земельних відносин та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України». Однак, оскільки моніторинг земельних відносин ведеться посадовими органами влади, то мають бути створені законодавчі підстави для такої їх діяльності шляхом прийняття відповідного закону.

По-п'яте, реформування земельних відносин створило умови для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення ефективності аграрного виробництва, що, на жаль, супроводжується значною деградацією

сільськогосподарських земель країни. Отже, земельну реформу не можна вважати завершеною без вдосконалення правового регулювання землеохоронної політики та практики.

Слід відмітити, що спроба істотного вдосконалення державної ґрунтоохоронної політики була здійснена у Земельному кодексі України¹⁵ від 25 жовтня 2001 р., яким були введені нормативи і стандарти, що визначають вимоги щодо якості земель, допустимого антропогенного навантаження на ґрунти та окремі території, допустимого сільськогосподарського освоєння земель тощо. У Кодексі була включена ст. 165, якою передбачалося запровадити стандартизацію і нормування в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів. Зокрема, цією статтею передбачені нормативи: а) оптимального співвідношення земельних угідь; б) якісного стану ґрунтів; в) гранично допустимого забруднення ґрунтів; г) показники деградації земель та ґрунтів. Для забезпечення їх реалізації Кабінет Міністрів України був зобов'язаний наповнити ці нормативи чітким правовим змістом, прийнявши спеціальну постанову. Однак це не було зроблено навіть після прийняття 19 червня 2003 р. Закону України «Про охорону земель», у якому нормативи в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів були певною мірою деталізовані.

Відтак, з моменту введення Земельного кодексу України у дію 1 січня 2002 р. в Україні не застосовується жоден такий норматив. По суті, здійснена при прийнятті Земельного кодексу України спроба реформування інституту правової охорони земель на засадах нормування і стандартизації зазнала невдачі. Більше того, під тиском великих агровиробників був скасований такий засіб правової охорони ґрунтів, як застосування сівозміни. Скасування обов'язковості сівозміни відкрила шлях до домінування на полях сільськогосподарських культур, які спричиняють деградацію ґрунтів (соняшник тощо). Як наслідок, деградація сільськогосподарського земельного фонду країни на початку XXI ст. набула таких масштабів, що це викликало занепокоєння у міжнародній спільноті. Так, за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), щорічно в Україні через ерозію втрачається майже 300–600 мільйонів тонн ґрунту, а через деградацію ґрунтів врожайність може зменшитися наполовину¹⁶.

Водночас згідно з ст. 4 Земельного кодексу України до основних завдань земельного законодавства належить забезпечення раціонального використання та охорони земель. І хоча проблема правової охорони земель була предметом дослідження у вітчизняній юридичній літературі¹⁷, перед земельно-правовою наукою все ще стоїть завдання щодо розробки концепту землеохоронної функції земельного права України, адекватного соціально-економічним та юридичним реаліям етапу завершення земельної реформи. На нашу думку, в основу такого концепту доцільно покласти стан землі як об'єкта земельних відносин, який має чіткі правові критерії. Відповідно, основною метою землеохоронної функції земельного права України має стати охорона земельного фонду країни в контексті збереження, відновлення та поліпшення земель відповідно до їх природно-кліматичних і категорійних характеристик, критерієм яких мають бути правові нормативи якісного та кількісного стану земель.

Вважаємо, що земельне право не зможе забезпечити реалізацію землеохоронної функції без налагодження чіткої взаємодії правових норм на двох рівнях – на рівні земельного права як галузі права та на рівні правової системи

України. Необхідність взаємодії правових норм на рівні земельного права зумовлена формуванням і функціонуванням у його структурі окремого правового інституту – інституту правової охорони земель, який визначає ключові поняття та зміст правової охорони земель. Однак, як свідчить практика, цей інститут є відносно ізольованим від інших інститутів земельного права, зокрема, інституту публічного управління землями, інституту прав на землю. Адже норми останніх застосовуються до регулювання земельних відносин і у випадках, коли норми інституту правової охорони земель через їх декларативність та інші недоліки практично не діють. На нашу думку, з метою реалізації норм інституту правової охорони земель уявляється необхідним наповнення інших інститутів земельного права землеохоронним змістом.

Крім того, вважаємо, що земельне право не зможе забезпечити досягнення цілей правової охорони земель самостійно, без системної взаємодії з деякими іншими галузями правової системи України, насамперед з галузями, які регламентують юридичну відповідальність за порушення законодавства – цивільним, адміністративним, кримінальним. Зокрема, міжгалузевий інститут юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону земель має бути сфокусований не тільки на забезпеченні охорони земель від посягання на неї з боку інших осіб, а й на запобіганні негативному впливу на земельні ділянки з боку їх власників і користувачів. Отже, завершення земельної реформи в Україні має супроводжуватися зміщенням основного акценту в діяльності органів влади та агровиробників на збереження, відновлення та підвищення якісного стану земель, передусім сільськогосподарських. У зв'язку з цим уявляється доцільним провести глибоку реорганізацію державних органів земельних ресурсів зі створенням на їх основі Державної служби охорони ґрунтів.

По-шосте, реформування земельних відносин викликало інтенсифікацію правотворчого процесу в земельній сфері. У результаті має місце надмірна колізійність земельного законодавства України. Адже в багатьох випадках новоприйняті законодавчі акти у сфері регулювання земельних відносин не узгоджуються з Земельним кодексом України та іншими законодавчими актами, передусім актами земельного законодавства. Як наслідок, той мінімальний рівень кодифікованості земельного законодавства України, який забезпечувався Земельним кодексом України у момент його введення у дію, з кожним новим законодавчим актом знижувався.

Причому у розвитку земельного законодавства України простежуються два види його декодифікації – абсолютна і відносна. Прикладом абсолютної декодифікації земельного законодавства є надання статусу бланкетних статтями 146 і 147 Земельного кодексу України, які регламентували викуп земель для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності, оскільки з прийняттям 17 листопада 2009 р. Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» ці відносини стали регулюватися цим Законом. Відносна декодифікація земельного законодавства України проявляється у прийнятті великої кількості законодавчих актів з питань регулювання земельних відносин, які, маючи статус спеціальних щодо Земельного кодексу України, фактично заблокували застосування на практиці його відповідних норм. На нашу думку, земельне законодавство України дійшло того рівня розвитку, який зумовлює доцільність

проведення його нової кодифікації, яку варто, на нашу думку, розпочати після запровадження ринкового обігу сільськогосподарських земель та завершення земельного реформи в нашій державі.

Висновки. Проведення земельної реформи в Україні як системного реформування земельного законодавства країни, поряд з позитивними результатами, зумовило настання й низки негативних наслідків, зокрема, надмірну бюрократизацію земельних відносин, земельну корупцію, агрохолдингізацію сільського господарства, деградацію сільськогосподарських угідь. Без усунення негативних наслідків земельного реформування вони матимуть місце і після скасування земельного мораторію та негативно відіб'ються на правовому регулюванні земельного ринку.

Тому запровадження ринкового обігу сільськогосподарських земель не можна вважати критерієм завершеності земельної реформи в Україні. Адже крім скасування земельного мораторію, який блокує реалізацію власниками землі такої правомочності власника, як розпорядження нею, для забезпечення повного розкриття потенціалу права приватної власності на землю необхідно вдосконалити й правове середовище, в якому відбуватиметься реалізація власниками своїх правомочностей.

Для цього уявляється доцільним продовжити реформування земельного законодавства, яке б забезпечило усунення таких його недоліків шляхом: подолання держкомземоцентризму у розвитку земельного законодавства, дерегуляції правового регулювання земельних відносин, децентралізації влади у сфері управління земельними ресурсами та посилення правової охорони родючості ґрунтів. Результати такого реформування земельного законодавства мають бути закріплені проведенням нової його кодифікації.

Отже, вітчизняний досвід здійснення земельної реформи та її основи – реформування земельного законодавства – дають підстави для висновку про те, що її метою та, відповідно, критерієм завершення є не тільки запровадження ринку сільськогосподарських земель, а формування сприятливого як для власників земель, так і для всього суспільства правового середовища реалізації правомочностей щодо володіння, користування та розпорядження землями. На нашу думку, таке розуміння завершення земельної реформи в Україні символізуватиме й завершення переходу від адміністративно-планових методів регулювання земельних відносин за принципом «згори – донизу», за яких домінують повноваження органів державної влади, до притаманної правовій державі системи правового регулювання земельних відносин, основу якого становить забезпечення пріоритету прав і законних інтересів особи, територіальної громади та суспільства, які має забезпечити держава.

1. Про земельну реформу: Постанова Верховної Ради УРСР від 18 грудня 1990 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 10. Ст. 100. **2.** Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі: Постанова Верховної Ради України від 13 березня 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 25. Ст. 355. **3.** Земельне право України: підручник / за ред. М. В. Шульги. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 368 с. С. 182. **4.** *Быстров Г. Е.* Земельная реформа в России: правовая теория и практика. *Государство и право*. 2000. № 4. С. 46–58. С. 46. **5.** *Саблук П. Т.* Развитие земельных отношений в Украине. Київ: ННЦІАЕ, 2006. 396 с. С. 216. **6.** *Третяк А. М.* Напрями і заходи по завершенню земельної реформи. *Земельне право: теорія і практика*. 2011. № 10. 88 с. **7.** *Лавейкін М. І.* Реформування системи землевпорядкування в Україні. Київ: РВПС України НАН України. 2001. 376 с. С. 78–79. **8.** Національна доповідь щодо завершення земельної реформи / за наук.

ред. Л. Я. Новаковського. Київ : Аграр. наука, 2015. С. 12. **9.** *Носік В.* Методологічні та теоретичні основи правової ідеології земельної реформи в Україні. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 1. С. 209–214. С. 211. **10.** Про форми власності на землю: Закон України від 30 січня 1992 р. № 2073-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 18. Ст. 225. **11.** Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва: Указ Президента України від 10 листопада 1994 р. № 666/94. *Урядовий кур'єр*. 1994. 15 листопада. **12.** Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України від 8 серпня 1995 р. № 720/95. *Урядовий кур'єр*. 1995. 12 серпня. **13.** Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. **14.** Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству: Закон України від 5 грудня 2019 р. № 340-ІХ. *Голос України*. 2020. 15 січня. **15.** Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 2. **16.** ПРОГНОЗ: Через деградацію ґрунту врожайність агрокультур може зменшитися до 50 % . *Интернет-ресурс*. URL : <http://agravery.com/uk/posts/show/prognoz-cerez-degradaciju-gruntu-vrozajnist-agrokultur-moze-zmensitisa-do-50>. **17.** *Вівчаренко О. А.* Правова охорона земель в Україні: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 336 с.

Legislation

1. Pro zemelnu reformu: Postanova Verxovnoyi Rady URSR vid 18 grudnya 1990 r. *Vidomosti Verxovnoyi Rady URSR*. 1991. # 10. St. 100. (ukr) **2.** Pro pryskorennya zemelnoyi reformy ta pryvatyzaciyu zemli: Postanova Verxovnoyi Rady Ukrainy vid 13 bereznya 1991 r. *Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrainy*. 1992. # 25. St. 355. (ukr) **3.** Pro formy vlasnosti na zemlyu: Zakon Ukrainy vid 30 sichnya 1992 r. # 2073-XII. *Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrainy*. 1992. # 18. St. 225. (ukr) **4.** Pro nevidkladni zahody shhodo pryskorennya zemelnoyi reformy u sferi silskogospodarskogo vyrobnyctva: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 10 lystopada 1994 r. # 666/94. *Uryadovij kuryer*. 1994. 15 lystopada. (ukr) **5.** Pro porjadok payuvannya zemel, peredanykh u kolektyvnu vlasnist' silskogospodarskym pidpryyemstvam i organizacijam: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 8 serpnja 1995 r. # 720/95. *Uryadovij kur'jer*. 1995. 12 serpnja. (ukr) **6.** Konstytuciya Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnya 1996 r. # 254k/96-VR. *Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrainy*. 1996. # 30. st. 141. (ukr) **7.** Pro vnesennja zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shhodo protydiy rejderstvu: Zakon Ukrainy vid 5 grudnya 2019 r. # 340-IX. *Golos Ukrainy*. 2020. 15 sichnya. (ukr) **8.** Zemelnyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 25 zhovtnja 2001 r. # 2768-III. *Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrainy*. 2002. # 3–4. St. 2. (ukr)

Bibliography

1. *Zemelne pravo Ukrainy: pidruchnykh / za red. M. V. Shulgy*. Kyiv : Yurinkom Inter, 2006. 368 s. S. 182. (ukr) **2.** *Bystrov G. E.* Zemelnaya reforma v Rossiji: pravovaya teoriya i praktyka. Gosudarstvo i pravo. 2000. # 4. S. 46–58. S. 46. (rus) **3.** *Sabluk P. T.* Rozvytok zemelnykh vidnosyn v Ukraini. Kyiv : NNCIAE, 2006. 396 s. S. 216. (ukr) **4.** *Tretyak A. M.* Napryamy i zahody po zavershennja zemelnoyi reformy. *Zemelne pravo: teoriya i praktyka*. 2011. # 10. 88 s. (ukr) **5.** *Lavejkin M. I.* Reformuvannya systemy zemlevporyadkuvannya v Ukraini. Kyiv : RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2001. 376 s. S. 78–79. (ukr) **6.** Nacionalna dopovid shhodo zavershennja zemelnoyi reformy / Za nauk. red. L. Ya. Novakovskogo. Kyiv : Agrar. nauka, 2015. S. 12. 48 s. (ukr) **7.** *Nosik V.* Metodologichni ta teoretychni osnovy pravovoyi ideologiyi zemelnoyi reformy v Ukraini. *Filosofiya prava i zagalna teoriya prava*. 2012. # 1. S. 209–214. S. 211. (ukr) **8.** ПРОГНОЗ: Через деградацію ґрунту врожайність агрокультур може зменшитися до 50 % . *Internet-resurs*. URL : <http://agravery.com/uk/posts/show/prognoz-cerez-degradaciju-gruntu-vrozajnist-agrokultur-moze-zmensitisa-do-50>. (accessed : 20.12.19) (ukr) **9.** *Vivcharenko O. A.* Pravova oxorona zemel v Ukraini: monografiya. Kyiv : Yurinkom Inter, 2010. 336 s. (ukr)

Kulynych Pavlo. Completion of Land Reform in Ukraine: Legal Issues

The article examines the purpose and criteria for completing land reform in Ukraine. Land reform in Ukraine as a system of land reform legislation in the country, along with positive results, led to the onset of a number of negative consequences, in particular, the excessive bureaucratization of land relations, land corruption, agroholdings agriculture, degradation of agricultural land. Therefore, without addressing the negative consequences of the land reform they will be after the cancellation of the land moratorium and the negative impact on the legal regulation of the land market. Therefore, the introduction of market circulation of agricultural land cannot be considered a criterion of completion of land reform in Ukraine. In fact, besides the cancellation of the land moratorium, which blocks the implementation of the land owners of such proprietary rights as the disposing of it to ensure the full potential of the right of private ownership of land should be improved and legal environment in which there will be implementation of the owners of his powers. To do this, it seems appropriate to continue to reform the land legislation, which would ensure the elimination of such disadvantages by overcoming derzhkomzviazku in the development of land legislation, deregulation of the legal regulation of land relations, the decentralization of power in the field of land resources management and strengthen the legal protection of soil fertility. The results of this land reform legislation needs to be fixed for the new codification. So domestic experience in the implementation of land reform and the General framework of land reform legislation give rise to the conclusion that its purpose and, therefore, the criterion to end is not only the introduction of agricultural land market and creation of favorable for both land owners and society legal environment of implementing powers in respect of possession, use and disposal of land. In our opinion, this understanding of the completion of the land reform in Ukraine and will symbolize the completion of the transition from administrative-planned methods of regulation of land relations on the principle of "top – down", which is dominated by the powers of bodies of state power; inherent in the constitutional state system of legal regulation of land relations, which is based on the priority of the rights and legitimate interests of individuals, the territorial communities and society, which must provide the state.

Key words: land reform, land law, land market, deregulation, decentralization, codification of land legislation.

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-241-249

УДК 349.6

Н. Д. КРАСІЛІЧ,

кандидат юридичних наук, доцент*

ORCID 0000-0002-8116-9515

ДЕЯКІ ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У статті розглядаються окремі питання застосування геоінформаційних технологій у сфері охорони довкілля та раціонального природокористування в Україні як один з напрямів розвитку інформаційного суспільства. Обґрунтовується необхідність модернізації системи кадастрів природних ресурсів, яка має стати багатозільовою системою обліку, управління і забезпечення належного стану довкілля та раціонального використання природних ресурсів для сталого розвитку країни.

Ключові слова: геопросторові дані, геоінформаційні технології, кадастри природних ресурсів, кадастрова система.

***Krasilich Nataliia**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent